

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ระยะหลังคลอดเป็นภาวะวิกฤตที่มารดาจะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ กล่าวคือ มารดาต้องให้การดูแลตนเอง ในขณะที่ต้องให้การดูแลบุตรพร้อมกันไปด้วย อีกทั้งยังต้องปรับตัวเพื่อรับบทบาทต่อการเป็นมารดา ซึ่งบทบาทมารดาในระยะนี้ถ้ามารดามีการเตรียมพร้อมที่ดีก็จะสามารถทำให้มารดาผ่านช่วงภาวะวิกฤตนี้ไปได้ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังคลอดนี้เป็นไปได้เองโดยธรรมชาติ แต่ถ้ามารดาไม่มีความรู้ และปฏิบัติตัวไม่ถูกต้อง อาจมีผลทำให้เกิดภาวะแทรกซ้อนตามมาได้ บทบาทสำคัญของพยาบาลในการดูแลมารดาในระยะนี้ก็คือ การให้ความรู้ และคำแนะนำ เพื่อที่จะทำให้มารดามีความรู้และเกิดความเชื่อมั่น เพื่อที่จะสามารถนำไปปฏิบัติตัวและปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังคลอดได้ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า กลุ่มมารดาที่ปรับตัวในระยะหลังคลอดส่วนใหญ่ไม่ได้รับความช่วยเหลือและไม่มีการเตรียมตัวที่ดี ดังนั้นการให้ความรู้เพื่อเตรียมตัวให้มารดาหลังคลอดสามารถนำไปปฏิบัติตัวที่บ้านจึงเป็นสิ่งสำคัญ ที่พยาบาลทุกคนจะต้องปฏิบัติ

จากการศึกษารายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่ามารดาหลังคลอดเองยังมีความต้องการความรู้ในการดูแลสุขภาพของตนเองอยู่มาก ดังเช่น การศึกษาของ กรุยส์ (Gruis, 1977) พบว่ามารดาหลังคลอด 1 เดือน ยังต้องการคำแนะนำในเรื่องการกลับคืนสู่สภาพเดิมของมารดาเป็นอันดับแรก และของ บูลล์ และลอเรนซ์ (Bull and Lawrence, 1985) ในมารดาครรภ์แรกหลังคลอด 1 สัปดาห์ เกี่ยวกับความรู้ที่มารดาต้องใช้และต้องการคำแนะนำระหว่างสัปดาห์แรกหลังคลอด พบว่า มารดาต้องการความรู้ในการดูแลตนเองเรื่อง การดูแลแผลฝีเย็บ การขับถ่าย การดูแลเต้านม และการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม ส่วนศิริวรรณ เจริญ (2521) ได้ศึกษาถึงความต้องการการพยาบาลหลังคลอด พบว่า มารดาต้องการคำแนะนำเรื่องอาการผิดปกติของตนเองและบุตรขณะที่อยู่ในโรงพยาบาลและที่บ้านเป็นอันดับแรก จากรายงานดังกล่าวพบว่ามารดาหลังคลอดยังมีความต้องการความรู้ในการดูแลตนเองทั้งที่อยู๋โรงพยาบาลและเมื่อกลับไปอยู่ที่บ้าน ถ้าช่วงเวลาที่มารดาพักอยู่โรงพยาบาล พยาบาลมีการเตรียมพร้อมในการให้ความรู้แก่มารดาหลังคลอด ก็จะช่วยส่งเสริมให้มารดาหลังคลอดมีการรับรู้และสามารถที่จะนำความรู้ไปปฏิบัติตัวที่บ้านได้

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าสถานบริการสุขภาพพิเศษ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นสถานบริการที่มีการจัดกิจกรรมสันทนาการ และมีการส่งเสริมการคลอดโดยวิธีธรรมชาติ ผ่านทางช่องคลอด โดยมีการจัดโปรแกรมให้มารดาหลังคลอดพักฟื้นนอนพักรักษาตัวประมาณ 2 วัน และใช้ระบบการพยาบาลแบบเจ้าของไข้ ซึ่งปัจจุบันการดูแลมารดาหลังคลอดยังพบปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการให้ความรู้ของเจ้าหน้าที่พยาบาลยังไม่มี การจัดลำดับเนื้อหาที่แน่นอน และให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการดูแลตนเองของมารดาครั้งละหลาย ๆ คน ทำให้มารดาหลังคลอดยังขาดความรู้ในการดูแลตนเองภายหลังคลอด ซึ่งจากการเก็บรวบรวมข้อมูลการดูแลตนเองภายหลังคลอดทางโทรศัพท์ และจากการพูดคุยกับมารดาหลังคลอด ยังพบว่าในขณะที่อยู่ในโรงพยาบาล มารดายังไม่มีความพร้อมในการดูแลตนเอง โดยเฉพาะในเรื่องการดูแลแผลฝีเย็บ และการสังเกตน้ำคาวปลา และจากการบันทึกทางโทรศัพท์ พบว่า มารดาหลังคลอดที่ได้รับความรู้ในเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดไปแล้วยังโทรศัพท์ถามเจ้าหน้าที่และแพทย์ในเรื่องการปฏิบัติตนหลังคลอดอยู่ ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าถ้ามีการจัดลำดับการสอนและการจัดลำดับเนื้อหาให้สอดคล้องกับภาวะสุขภาพกาย และจิตใจในมารดาหลังคลอดก็จะส่งเสริมความรู้แก่มารดาหลังคลอดได้ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกการสอนแบบตัวต่อตัวในการให้ความรู้ในเรื่องการปฏิบัติตัวภายหลังคลอด เนื่องจาก การสอนแบบตัวต่อตัวเป็นการสอนที่ผู้สอนกับมารดามีความใกล้ชิดกัน และสามารถซักถามข้อข้องใจต่าง ๆ ได้ ซึ่งเหมาะกับสภาพสังคมปัจจุบันที่มารดาหลังคลอดไม่ได้คลอดในเวลาใกล้เคียงกัน และแพทย์ก็ไม่สามารถที่จะมาพบแม่หลังคลอดได้ในเวลาเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การให้ความรู้กับมารดาหลังคลอดในครั้งนี้อาศัยหลักการที่ว่าสุขภาพมารดาหลังคลอดจะดีมากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับ การดูแลสุขภาพของตนเองเป็นสำคัญ (Orem, 1991, p.44) บุคลากรทางด้านสุขภาพเป็นเพียงผู้แนะนำและติดตามเพื่อให้ความช่วยเหลือเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ถ้ามารดาสามารถปฏิบัติตนภายหลังคลอดได้อย่างถูกต้องก็จะก่อให้เกิดผลดีทางด้านสุขภาพอนามัยทั้งต่อมารดาและทารกได้อีกด้วย ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงผลการสอนโดยวิธีตัวต่อตัวในเรื่องการปฏิบัติตัวภายหลังคลอด ภายหลังการให้ความรู้ในหัวข้อเรื่องการพักผ่อนและการทำงาน การรับประทานอาหาร การรักษาความสะอาดของร่างกาย การดูแลแผลฝีเย็บและน้ำคาวปลา การบริหารร่างกายภายหลังคลอด การมีเพศสัมพันธ์ การมีประจำเดือน และการสังเกตอาการผิดปกติเมื่อกลับไปอยู่ที่บ้าน เพื่อให้มารดาหลังคลอดมีความรู้และสามารถปฏิบัติตนภายหลังคลอดได้อย่างถูกต้องต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลการถ่ายทอดความรู้แบบตัวต่อตัวเกี่ยวกับการดูแลตนเองมารดาภายหลังคลอด ในสถานบริการสุขภาพพิเศษ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมเกี่ยวกับการดูแลตนเองของมารดาภายหลังคลอด ในสถานบริการสุขภาพพิเศษ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สมมุติฐานงานวิจัย

1. ความรู้ความเข้าใจของมารดาภายหลังคลอดภายหลังจากการได้รับการถ่ายทอดความรู้แบบตัวต่อตัวดีกว่าก่อนได้รับการถ่ายทอดความรู้แบบตัวต่อตัว
2. พฤติกรรมการดูแลตนเองของมารดาหลังคลอดหลังจากที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้แบบตัวต่อตัวดีกว่าก่อนได้รับการถ่ายทอดความรู้แบบตัวต่อตัว

ขอบเขตของการวิจัย

ด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ มารดาที่มาฝากครรภ์ที่สถานบริการสุขภาพพิเศษ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมารับการฝากครรภ์ในช่วงเวลา 9.00น.-12.00 น. ในช่วงวันจันทร์-พุธ-ศุกร์ ช่วงเดือน ตุลาคม พ.ศ.2544-พฤศจิกายน พ.ศ.2544 เป็นครรภ์แรกมีอายุครรภ์ 34-38 สัปดาห์ โดยใช้ประชากรจำนวน 50 คน และหลังจากนั้นติดตามในช่วงเวลาหลังคลอดโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองที่ 1 จำนวน 25 คน และกลุ่มทดลองที่ 2 จำนวนซึ่งคลอดในช่วงเวลาปกติ 08.00-16.00 น. โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดต้องผ่านการคลอดปกติและไม่ภาวะแทรกซ้อนหลังคลอด

ด้านเนื้อหา

เนื้อหา หมายถึง แผนการสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวภายหลังคลอด ได้แก่ การพักผ่อน และการทำงาน การรักษาความสะอาดของร่างกาย การรับประทานอาหาร การสังเกตแผลฝีเย็บ และน้ำคาวปลา การวางแผนครอบครัว การบริหารร่างกายภายหลังคลอด การมีเพศสัมพันธ์และการมีประจำเดือน การสังเกตอาการผิดปกติที่ต้องมาพบแพทย์ก่อนเวลา และการมาตรวจตามนัด

นิยามศัพท์เฉพาะ

การดูแลตนเองของมารดาหลังคลอด หมายถึง การกระทำหรือคาดว่าจะกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการดูแลตนเองในเรื่องนี้ การพักผ่อนและการทำงาน การรักษาความสะอาดของร่างกาย การรับประทานอาหาร การสังเกตแผลฝีเย็บและน้ำคาวปลา การวางแผนครอบครัว การบริหารร่างกายภายหลังคลอด การมีเพศสัมพันธ์และการมีประจำเดือน การสังเกตอาการผิดปกติหลังคลอด การมาตรวจตามนัดหลังคลอด

มารดาหลังคลอด หมายถึง มารดาที่คลอดปกติ ไม่มีภาวะแทรกซ้อนในระยะคลอดและภายหลังคลอด โดยเข้ารับการรักษาในสถานบริการสุขภาพพิเศษ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

การถ่ายทอดความรู้โดยตรงแบบตัวต่อตัว หมายถึง การสอนแบบตัวต่อตัวที่ผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนการสอนไว้ ซึ่งประกอบด้วย เนื้อหา วิธีการสอน อุปกรณ์การสอน และการประเมินผล โดยใช้เวลาครั้งละประมาณ 25-30 นาที

กลุ่มทดลองที่ 1 หมายถึง มารดาที่มารับฝากครรภ์ที่สถานบริการสุขภาพพิเศษ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยผ่านการคลอดปกติทางช่องคลอดและได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดจากเจ้าหน้าที่พยาบาลตามปกติ

กลุ่มทดลองที่ 2 หมายถึง มารดาที่มารับฝากครรภ์ที่สถานบริการสุขภาพพิเศษ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยผ่านการคลอดปกติทางช่องคลอดในช่วงเวลา 08.00-17.00 น. และได้รับการถ่ายทอดความรู้แบบตัวต่อตัวโดยผู้วิจัย

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ส่งเสริมให้มารดาหลังคลอดมีความรู้และสามารถดูแลตนเองต่อเมื่อกลับไปอยู่บ้านได้
2. เป็นแนวทางให้มารดาหลังคลอดสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง
3. เป็นแนวทางการปรับปรุงวิธีการให้ความรู้แก่มารดาให้สถานบริการสุขภาพพิเศษ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
4. เป็นแนวทางในการดูแลมารดาหลังคลอดที่มีประสิทธิภาพ เพื่อนำไปสู่การควบคุมคุณภาพการให้การพยาบาลต่อไป
5. เป็นแนวทางสำหรับบุคลากรทางด้านสุขภาพ ในการปรับปรุงวิธีการสอนสำหรับการดูแลสุขภาพในผู้ป่วยโรคอื่น ๆ